

ЩОДО РОЗ'ЯСНЕННЯ ПРОКУРОРОМ ПІДОЗРЮВАНОМУ ПРАВА НА СУД ПРИСЯЖНИХ

Лапкін Андрій Васильович, доценткафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук.

Відповідно до § 2 Глави 30 КПК України провадження в суді присяжних відноситься до особливих порядків провадження в суді першої інстанції. Це передбачає особливості процесуальної форми такого провадження порівняно із загальним порядком кримінального провадження. Певну роль у реалізації таких особливостей відіграє прокурор, що зумовлює актуальність обраної теми. Аналізуючи положення ст. ст. 383-391 КПК України, можна дійти висновку, що вони згадують про прокурора лише в контексті покладення на нього обов'язку роз'яснення права на суд присяжних. Це питання регламентується ст. 384 КПК України. Виходячи із її положень, на прокурора покладається обов'язок роз'яснити обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, можливість та особливості розгляду кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

Оскільки момент та порядок такого роз'яснення чітко не визначений, у зв'язку із цим виникає дискусійне питання, на якому етапі кримінального провадження прокурором повинно бути здійснене таке роз'яснення. З одного боку, оскільки такий обов'язок покладається як на прокурора, так і на суд, причому передбачається здійснення такого роз'яснення обвинуваченому (згідно із ч. 2 ст. 42 КПК України, обвинуваченим є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому ст. 291 КПК України), то можна припустити, що це повинно мати місце у судовому провадженні, а саме на етапі підготовчого провадження, яке передує судовому розгляду.

З іншого боку, абз. 2 ч. 1 ст. 384 КПК України передбачає, що письмове роз'яснення прокурора обвинуваченому про можливість, особливості і правові наслідки розгляду кримінального провадження судом присяжних додається до обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування, які передаються до суду. З цієї норми чітко й недвозначно випливає, що відповідне роз'яснення повинно бути здійснене прокурором до моменту затвердження прокурором обвинувального акта, оскільки як відповідний документ є додатком до обвинувального акта. Такої думки дотримуються фахівці, які пропонують уточнити, що наприкінці досудового розслідування (перед затвердженням

обвинувального акту) прокурор роз'яснює право на суд присяжних підозрюваному, а в підготовчому судовому засіданні суд роз'яснює це право обвинуваченому [1, с. 96; 2, с. 125].

На наш погляд, між абзацами 1 та 2 ч. 1 ст. 284 КПК України наявна колізія, яка має бути вирішена на користь того, що роз'яснення особі права на суд присяжних повинно мати місце як на стадії досудового розслідування, так і у судовому провадженні. На прокурора покладається імперативний обов'язок роз'яснити можливість, особливості і правові наслідки розгляду кримінального провадження судом присяжних підозрюваному. Ці дії прокурор здійснює наприкінці досудового розслідування, на етапі затвердження обвинувального акта. Роз'яснення підозрюваному відповідного права повинно бути письмовим і оформлюватися як окремий документ, який надається підозрюваному до або одночасно з наданням йому копії обвинувального акта. Для посвідчення виконання прокурором цього обов'язку доцільно надавати підозрюваному такого роз'яснення під розписку.

Зв'язок такого роз'яснення із обвинувальним актом є очевидною, адже в останньому втілюється остаточне формулювання обвинувачення, включно з кваліфікацією кримінального правопорушення. Право на суд присяжних, виходячи із ч. 3 ст. 31 КПК України, виникає у обвинуваченого у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі. Отже, до моменту остаточної кваліфікації злочину, втіленої в обвинувальному акті, роз'яснення права на суд присяжних недоцільне. Однак у кожному кримінальному провадженні за відповідною категорією злочинів таке роз'яснення обов'язково повинно бути здійснене прокурором, причому щодо кожного з підозрюваних у його вчиненні осіб індивідуально.

Оскільки згідно із ч. 1 ст. 52 КПК України, у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів є обов'язковою участь захисника, то роз'яснення прокурором підозрюваному про можливість, особливості і правові наслідки розгляду кримінального провадження судом присяжних має відбуватися у присутності захисника, що може бути посвідчене відміткою про це на копії письмового роз'яснення.

Виходячи із абз. 2 ч. 1 ст. 384 КПК України, письмове роз'яснення підозрюваному права на суд присяжних з його розпискою про отримання має бути додане прокурором до обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування, які передаються до суду, проте у ч. 4 ст. 291 КПК України як додаток до обвинувального акта воно не згадується. Також звертає на себе увагу та обставина, що абз. 2 ч. 1 ст. 384 КПК України передбачає долучення до обвинувального акта письмового роз'яснення, хоча логічно, що таке письмове роз'яснення має бути надане підозрюваному з метою належного інформування його про можливість розгляду кримінального провадження судом присяжних, тоді як до обвинувального акта доцільно додавати копію такого роз'яснення з розпискою підозрюваного про одержання письмового роз'яснення. Тож для узгодження цих норм уявляється за доцільне доповнити ч. 4 ст. 291 КПК України п. 6 із вказівкою на те, що у кримінальному провадженні щодо вчинення злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, до обвинувального акта додається копія письмового роз'яснення підозрюваному про можливість, особливості і правові наслідки розгляду кримінального провадження судом присяжних.

Оскільки здійснення такого роз'яснення і долучення його підтвердження до обвинувального акта є імперативною вимогою КПК України, то встановлення судом у підготовчому провадженні невиконання прокурором цих вимог тягне за собою

повернення обвинувального акта прокуророві для усунення цих недоліків. Таким чином, суд повинен не тільки роз'яснити особі, яка у відповідному кримінальному провадженні вже набула статусу обвинуваченого, її право на суд присяжних, а й перевірити виконання прокурором цього обов'язку на стадії досудового розслідування. Невиконання останнього має розглядатися як порушення права особи на захист і унеможливорює призначення судового розгляду такого кримінального провадження, навіть якщо обвинувачений і не бажає скористатися своїм правом на суд присяжних. Отже, у такому випадку суд має постановити ухвалу про повернення обвинувального акта прокуророві, в якій вказати на необхідність здійснення письмового роз'яснення підозрюваному його права на суд присяжних, долучення його копії до обвинувального акта, а також визначити конкретний строк, необхідний для здійснення цих дій прокурором.

В підсумку варто зауважити, що роз'яснення особі права на суд присяжних є важливою гарантією забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину, за яке передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі. Воно має відбуватися не лише у підготовчому провадженні, а й на стадії досудового розслідування, де виключним суб'єктом такого роз'яснення є прокурор. При цьому останній має додержуватися наступних вимог: встановити підставу роз'яснення, якою є обвинувачення особи у вчиненні злочину, за яке передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, згідно з кваліфікацією кримінального правопорушення, викладеною в обвинувальному акті; здійснити таке роз'яснення одночасно зі складанням або затвердженням обвинувального акта, але до моменту направлення його до суду; провести роз'яснення права на суд присяжних в присутності захисника, переконавшись, що підозрюваний усвідомив і зрозумів можливість розгляду кримінального провадження судом присяжних, процедуру його ініціювання, особливості процесуального порядку провадження в суді присяжних, а також правові наслідки його здійснення; додержуватися письмової форми роз'яснення, що передбачає долучення його копії з розпискою підозрюваного про її отримання в якості додатка до обвинувального акта. Виконання прокурором цих вимог перевіряється судом у підготовчому провадженні, і у разі встановлення їх недодержання це має наслідком повернення обвинувального акта прокуророві.

Список бібліографічних посилань:

1. Солодков А. А. Теоретичні основи та практика здійснення провадження в суді присяжних в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2015. 219 с.
2. Щерба В. М. Кримінальне провадження в суді присяжних: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2015. 292 с.

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут №1
Наукове товариство здобувачів вищої освіти
Юридична клініка «Захист»

Роль юридичної науки в забезпеченні правоохоронної діяльності

Матеріали
підсумкової науково-практичної конференції
(Київ, 25квітня 2019 року)

Київ 2019

УДК343.13
ББКХ629.3
А43

Редакційна колегія:

Доброскок А.Ю., директор навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ;

Власенко В.П., заступник директора навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ з навчально-методичної та наукової роботи, кандидат юридичних наук;

Цюприк Н.О., старший науковий співробітник відділу забезпечення наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, керівник юридичної клініки «Захист», кандидат юридичних наук.

Рекомендовано до друку засіданням Вченої ради навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ від 22квітня 2019 року (протокол № 4)

Матеріали подано в авторській редакції

Роль юридичної науки в забезпеченні правоохоронної діяльності, [Текст] : матеріали підсумкової науково-практичної конференції (Київ, 25 квіт. 2019 р.) : - К. : Нац. Акад.. внутр.. справ, 2019. – 467с.

Національна академія внутрішніх справ, 2019